

Senaste nytt från Rk. Vårmötet 31/3 – 2/4 2000

Raritetskommittén (Rk) har haft sitt vårmöte i Segerstad på Öland den 31/3 – 2/4. Närvarande var Jonas Bonnedahl, Christian Cederroth, Nils Kjellén, Krister Mild, Urban Olsson och Uno Unger. Under mötet behandlades drygt 140 rapporter, varav ca. 80 % godkändes för publicering. Resterande raritetsrapporter för 1999 kommer att behandlas under sommarmötet på Öland första helgen i juli.

Ingen ny art för landet godkändes i denna första omgång av 1999 års raritetsrapporter, men rapporterna på exempelvis tygeltärna, skorstensseglare och orientseglare har ännu inte inkommit (se även rostgumpad törnskata nedan). En komplett lista med godkända, underkända och bordlagda rapporter som behandlats under vårmötet kommer inom kort att läggas ut på nätet, och nedanstående exempel får bara ses som ett smakprov.

GODKÄNDA SÄLLSYNTHETER

En hanne av mindre bergand (andra fyndet i landet) sågs först i Fituna, Sörmland i maj och sedan i Roxen, Östergötland i juni. En lundsångare av den östsibiriska rasen plumbeitarsus (andra fyndet i landet av denna ras) fångades på Utklippan, Blekinge i oktober. Ett tredjefynd av gråhalsad trast gjordes vid Segerstads fyr, Öland, i maj. Bland övriga godkända arter kan nämnas natthäger (Övre Föret, Uppland, maj), bronsibis (Eckelsudde, Öland, oktober), ormörn (Pengaberget, Blekinge, augusti och Ladholmen, Värmland, september), stäppvipa (Älvsbyn, Norrbotten, juni), sumpvipa (Hjälstaviken, Uppland, maj), prärielöpare (Ottenby, Öland, september), wilsonsimsnäppa (Hörningsholm, Medelpad, maj), vitvingad tärna (Torhamns udde, Blekinge, augusti och Korsängen, Uppland, november), dvärgsumphöna (Bysjön, Värmland, juni), småtrapp (Lökene, Värmland, maj), större turturduva av rasen meena (Vuollerim, Norrbotten, november), rödhuvad törnskata (Utlängan, Blekinge, maj), varfågel av rasen pallidirostris (Munkerud, Värmland, oktober 1998), träksångare (Utklippan, Blekinge, oktober), gråsångare (Lövöbådan, Västerbotten, juni), rödstrupig sångare (Ottenby lund och Parboäng, Öland, maj, samt Ottenby, juni 1997), blåstjärt (Svenska Högarna, Uppland, oktober) samt tallsparv (Vålberg, Värmland, januari 1997).

Godkännandet av en bergstaigasångare vid Ottenby lund, Öland den 24 oktober bör kommenteras eftersom fyndets riktighet har ifrågasatts av vissa observatörer, som hävdar att de denna dag och på samma plats observerat en vanlig taigasångare. Rk har ändå valt att godkänna bergstaigasångaren eftersom två erfarna och av varandra oberoende rapportörers beskrivningar av såväl dräkt som läten helt utesluter vanlig taigasångare. Rk kan naturligtvis inte ha någon uppfattning om huruvida det faktiskt funnits, såväl vanlig taigasångare, som bergstaigasångare på samma lokal. Rk anser att de normala locklätena hos dessa båda arter skiljer sig mycket tydligt åt. Ibland kan dock vanlig taigasångare ge enstaka korta varianter av det vanliga locklätet som påminner något om bergstaigasångarens (dock alltid enstaka avvikande läten bland normala lock, aldrig långsamt upprepade under en längre stund).

EJ GODKÄNDA RAPPORTER

Här följer några kortfattade kommentarer till varför vi valt att inte godkänna vissa rapporter:

Islandsknipa (Roxen, Östergötland, augusti). En av 1999 års mest omdebatterade fåglar. Rk har valt att inte godkänna detta fynd då ingen av de presenterade karaktärerna helt utesluter avvikande knipa. Det finns heller ingen foto- eller videodokumentation som stöder bestämningen till islandsknipa. Enbart avvikande kroppstorlek samt form och storlek på näbb och huvud räcker naturligtvis inte för att godkänna denna extremt sällsynta art i en svårbestämd dräkt. Vi har också valt att fästa liten vikt vid de karaktärer på vingen som talar för islandsknipa eftersom fågeln befann sig i aktiv vingruggning.

Rk underkänner årligen en stor andel av de stäpphökar som rapporteras. Dels adulta hannar där vi anser att förväxling med adult hanne eller (på hösten) 2k hanne blåhök ej kan uteslutas. I många fall rör det sig om snabba observationer, inte sällan från bil och utan kikare. Det andra problemområdet är honor, där vi tror att många ornitologer grovt underskattar svårigheterna att skilja äldre stäpphökshonor från ängshökshonor av olika åldrar. Exempelvis rapporteras från Öland under vår och sommar övervägande äldre honor medan det i övriga landet under denna årstid huvudsakligen ses adulta hannar. Detta faktum indikerar ju starkt att ängshökshonor faktiskt felbestäms till stäpphök. Vi anser att den största fallgropen är vissa 2k ängshökshonor som starkt påminner om äldre stäpphökshonor. Detta faktiska bestämningsproblem är inte beaktat ens i den senaste bestämningslitteraturen. I ett kommande Rk-nytt hoppas vi i detalj kunna exemplifiera detta med fotografier.

Rk har tagit upp ett tidigare publicerat fynd av Sveriges andra svarthuvad trut den 2 juni 1958 på Stora Karlsö, Gotland till förnyad granskning. Eftersom dokumentation helt saknas har Rk valt att stryka detta fynd från Sverigelistan. Även det första fyndet från Falsterbo, Skåne i september 1956 kommer att tas upp till förnyad granskning under nästa möte.

Sydpolslabb, ljus morf (Hovs hallar och Båstads hamn, Skåne, oktober 1997). Denna fågel är välbeskriven och dessutom dokumenterad med en rad relativt hyfsade fotografier snett underifrån. På fotografierna avviker den från vanlig storlabb bl.a. genom ljust otecknat huvud och kroppsundersida, mycket mörka undre vingtäckare, och enligt observatörerna dessutom på relativt jämnmörk vingovansida samt att storlek och form upplevdes som klenare. Fågeln uppvisade också en ovanligt stor rugglucka i handen på varje vinge. Sydpolslabbar har visat sig uppträda sällsynt men regelbundet höstetid i norra Atlanten utanför Nordamerika, men ännu finns inget säkerställt fynd på den Europeiska sidan av Atlanten. Innan vi vet mer om artens uppträdande i Nordatlanten måste Rk ställa extrema krav för ett godkännande. Trots att kunskapen om hur man fältbestämmer Catharacta-labbar har ökat mycket kraftigt de senaste decennierna så saknas fortfarande en del avgörande kunskap om hur avvikande storlabbar skiljer sig från sydpolslabbar. Det finns nämligen ett antal fynd av vanliga storlabbar (ringmärkta som boungar på Brittiska öarna) med bleka, otecknade huvuden och kroppsundersidor, som är mycket lika ljus morf av sydpolslabb. Dessutom uppvisar vissa storlabbar också avvikande mörka undre vingtäckare. Även om ruggningens tidsmässiga förlopp hos den svenska fågeln stämmer något bättre överens med storlabbar än med sydpolslabbar har Rk valt att fästa liten vikt vid denna detalj, eftersom man hos båda arterna inte kan utesluta att exemplar med avvikande ruggningsstrategi förekommer.

Starrsångare (Segerstads fyr, Öland, september 1998). Trots en mycket bra beskrivning av en erfaren rapportör valde kommittén att ej godkänna rapporten. Rk har extremt högt ställda krav för denna svårbestämda art, därtill ej tidigare funnen i Sverige.

Av övriga underkända rapporter kan nämnas sjöorre av rasen americana (Västergötland, maj), amerikansk bläsand (Småland, februari), större skrikörn (Uppland, oktober), dvärgörn (Västergötland, mars), örnnvråk (Jämtland, augusti), eleonorafalk (Öland, oktober), ringnäbbad mås (Östergötland, maj), svartvit flugsnappare av rasen speculigera (Norrbotten, juni), blåstjärt (Västerbotten, juli), taigatrast av rasen atrogularis (Uppland, januari) samt tallsparv (Medelpad, januari).

NÅGRA BORDLAGDA ÄRENDEN

Rödspov av rasen islandica: Efter ett ökad inflöde av rapporter rörande denna isländska ras under de senaste åren har vi beslutat att bordlägga rapporterna för att göra en grundlig utredning av möjligheterna att säkert skilja unga (1k) islandica från fåglar av nominatrasen.

Rostgumpad törnskata (Stora Karlsö, Gotland, juni). Rk har godkänt denna som 2k hanne rostgumpad törnskata. Dock vet vi inte säkert vilken ras det handlar om, och eftersom rastillhörigheten avgör spontanitetsfrågan, har vi valt att utreda rasfrågan. Eftersom den befintliga litteraturen inte entydigt kan besvara frågan om rastillhörighet har vi bestämt oss för att jämföra skinn av de aktuella raserna. Fågeln på Stora Karlsö tillhör antingen den västliga rasen erythronotus från västra Centralasien som är en långflyttare (och fyndet bedöms i så fall som spontant) eller rasen schach från Kina som är kortflyttare eller delvis stannfågel (och fyndet bedöms då som icke-spontant). Karlsö-fågeln vita handpennebasfläck liknar mest den hos en adult erythronotus (adult schach har normalt en betydligt större vit fläck) men eftersom det rör sig om en fjolårsfågel (bruna slitna pennor i kontrast mot svartaktiga vingtäckare) kan man tänka sig att handpennebasfläcken hos en 2k schach kan matcha Karlsö-fågeln. Enligt den senaste litteraturen saknar 2k erythronotus antingen helt handpennebasfläck eller visar endast en mindre sådan. Rk bedömer också att övriga subtila dräktskillnader mellan de båda raserna åtminstone delvis kan överbryggas av 2k-fåglar.

Svarthuvad sparv (Ottenby, Öland, september 1998). Vi känner oss inte övertygade om arttillhörigheten och har därför begärt in kompletterande mått och fjäderprover, samt önskar helst se fler foton av denna svårbestämda hona.

ÄNDRINGAR I RAPPORTLISTAN

Rk har beslutat stryka Sveriges enda fynd av svartbrynad albatross (nordväst om Väderöarna, utanför Bohuslän, 10/4 1990) eftersom det, efter en grundlig utredning, tveklöst visat sig ha gjorts på norskt vatten. Vi kommer att lämna över fyndet till norska Rk för bedömning.

Från och med i år behandlar vi även rapporter av flygande prutgäss av rasen nigricans observerade under bra betingelser och av erfarna observatörer. Vi kommer även att under sommarmötet omgranska tidigare underkända rapporter av flygande nigricans.

Från och med i år skall gråtrutar av rasen cachinnans som observeras i Skåne, Blekinge, Öland och Gotland inte längre granskas av Rk. Vi vet nu att cachinnans är en regelbunden gäst längs södra och sydöstra Sveriges kuster från sensommar till senhöst/förvinter. Vi anser också att de regionala rapportkommittéerna i dessa landskap själva besitter nödvändig kunskap (några av våra flitigaste

rapportörer av cachinnans är dessutom medlemmar i rrk Skåne och rrk Blekinge). Rk vill dock mana till försiktighet för fynd under tidsperioden januari till juni. Som tidigare finns det förstås möjlighet att vidarebefordra svårbedömda fall till oss. Observationer från övriga delar av Sverige skall dock även fortsättningsvis granskas av Rk. Observera att vi inte befattar oss med rapporter av enbart förbiflygande individer!

Trots att det nu publicerats flera initierade artiklar (fr.a. nyligen i tyska *Limicola*) om fältbestämning av silltrutar av den sibiriska rasen heuglini är det lika svårt som tidigare att säkert skilja denna från den brittiska rasen graellsii. Rk väljer därför att tillsvidare fortsätta betrakta rapporter av dessa båda former som graellsii/heuglini i avvaktan på ytterligare kunskap som möjliggör en förnyad granskning av samtliga rapporter. Dock står det helt klart redan nu att en stor andel av dessa tidigare rapporter är alltför odetaljerade för att möjliggöra en framtida bestämning till antingen graellsii eller heuglini. Vi känner oss dessutom oroad av möjligheten att enstaka intermedius som observeras i Östersjön kan ha rapporterats som graellsii/heuglini. Vi uppmanar därför alla rapportörer av graellsii/heuglini att försöka foto- eller videodokumentera observationerna. Detta skulle kraftigt öka möjligheterna att i framtiden kunna avgöra den riktiga rastillhörigheten. Observera att Rk inte befattar sig med rapporter av enbart förbiflygande individer!

Rapporter av gulhuvade gulärlor kommer fortsättningsvis betecknas *flavissima/lutea* eftersom det inte är möjligt att säkert skilja dessa raser på dräkten. Rent gulhuvade individer har tidigare bara ansetts finnas hos *lutea* (relativt vanligt förekommande), men det har nu visat sig att även *flavissima* sällsynt kan uppvisa rent gult huvud. Vi är naturligtvis medvetna om att det är troligare att flertalet av de svenska fynden utgörs av *flavissima* (som häckar i Storbritannien och i angränsade kustnära områden av kontinentala Europa) snarare än *lutea* från områdena nordost om Kaspiska havet, men problemet är att det inte går att göra någon säker avgränsning. Notera dock att flertalet *lutea* lockar med sträva läten likt exempelvis feldegg, medan *flavissima* lockar likt våra svenska flava och thunbergi. Vi kommer retroaktivt att ändra namnen på tidigare publicerade *flavissima* till *flavissima/lutea*.

Under flera års tid har Rk diskuterat vad som skall krävas för att godkänna fynd av nya arter för landet. Problemet är att vi ofta har att ta ställning till enbart en skriven rapport från ensamma (eller en liten grupp) rapportörer. Sett i ett internationellt perspektiv har svenska Rk en liberal inställning till vad som krävs för att få igenom förstafynd. I många andra länder krävs för fältobservationer att fågeln antingen rapporteras av ett flertal av varandra oberoende observatörer eller dokumenteras med foto, video eller ljudinspelning. Rk har beslutat sig för att även fortsättningsvis befatta sig med rapporter av förstafynd från ensamma (eller ett fåtal) observatörer. Dock kommer vi att ha extremt höga krav för godkännande, jämfört med fall där observationen också styrks av flera andra oberoende observatörer eller där annan dokumentation (foto, video, etc.) finnes. Rk kan därför bara uppmana den som hittar nya arter för landet att försöka se till att så många observatörer som möjligt får se fågeln, samt att denna helst bör dokumenteras med foto, video eller ljudinspelning.

MÖTE MED C3:S LISTKOMMITTÉ

Under vintern och våren har Rk och C3:s listkommitté diskuterat möjligheterna till en gemensam Sverigelista. Den 2/4 sammanträdde Rk med Björn Andersson och Lars Larsson från C3:s

listkommitté för att gå igenom en rad förslag på arter där kategoriindelningen A – E kan ifrågasättas. Det beslutades att hänskjuta alla förslag att se över systematiken för en rad taxa (inkluderande exempelvis grå- och silltrutskomplexen) till en fristående systematikkommitté (se nedan). På C3:s initiativ beslutade Rk att officiellt ändra statusen hos nilgås och amerikansk kopparand från kategori E till C. Fåglar som inte är uppenbara rymlingar skall föras till kategori C eftersom de torde härröra från den expanderande frilevande populationen i Storbritannien och angränsande delar av kontinenten, snarare än rymlingar eller direktutsläppta individer från fångenskap. Denna förändring gäller även retroaktivt. I nilgåsens fall finns det än så länge bara ett publicerat fynd (Ellestadssjön, Skåne 20/5–5/6 1993) som dock ej är granskats av Rk, och som därför kommer att tas upp till förnyad prövning.

Mandarinanden beslutades även fortsättningsvis vara kvar i kategori E eftersom vi håller det för troligt att de svenska fynden huvudsakligen härrör från rymlingar från fågeldammar, snarare än från den frilevande populationen i Storbritannien och Centraleuropa. Vi anser också att det i dagsläget inte finns någon självreproducerande population i Sverige (populationen i t.ex. Lund är fortfarande alldeles för liten, men notera att situationen snabbt kan förändras!). Vi kunde dock inte enas om föreslagna förändringar av kategoritillhörighet för bl.a. vit pelikan (D till A), större flamingo (D till A), dvärgsnögås (E till D), kanelårta (E till D), tatarfalk (D till A), svartryggad rödstjärt (D till A), indigofink (D till A) samt gulhuvad trupial (D till A). Det beslutades också om fortsatt samarbete mellan Rk och C3:s listkommitté, men från Rk:s sida betonades vikten av en gemensam officiell Sverigelista (vi anser det olyckligt om C3 i framtiden presenterar en egen avvikande lista).

För att framledes kunna hålla Sverigelistans kategoriindelning så korrekt som möjligt behöver vi hjälp av Sveriges ornitologer. Vi tar tacksamt emot välunderbyggda förslag till förändringar för arter i fr.a. kategorierna D och E.

NY SYSTEMATIKKOMMITTÉ

Rk har under senare år tagit på sig ansvaret för systematiska frågor i och med att den tidigare systematikkommittén sakta somnat in. Rk gjorde en genomgång av ett stort antal taxonomiska frågeställningar i samband med arbetet på "Holarktislistan" – SOF:s officiella namnlista över fågelarterna på norra halvklotet. Exempel på uppdelningar i nya arter i denna lista är bl.a. amerikansk/sibirisk tundrapipare, skärpiplärka/vattenpiplärka och taigasångare/bergstaigasångare. I fallet med de olika trutkomplexen beslöt vi dock att tills vidare behålla exempelvis cachinnans och michahellis som raser av gråtrut, och heuglini som en ras av silltrut.

Det har under en längre tid framförts krav från olika håll att inrätta en separat systematikkommitté. Tillsammans med C3:s listkommitté diskuterade Rk möjliga direktiv, sammansättning och arbetssätt för en dylik kommitté. Vi enades om att förmå SOF:s styrelse att omgående besluta om tillsättandet av en systematikkommitté. Det beslutades också att denna kommitté skall bestå både av forskare inom ämnet, såväl som kunniga och respekterade amatörer.

SVERIGELISTAN

Rk har för SOF:s räkning tagit fram en officiell lista över Sveriges fåglar, som kommer att uppdateras årligen. Den kommer inom kort att finnas tillgänglig på Rk:s hemsida. Samtliga fåglar i listan uppdelas i klasserna A – E enligt riktlinjer från AERC (Association of European Rarities Committees).

RK I FRAMTIDEN

Vi har också diskuterat olika sätt att förkorta tiden mellan observationstillfället och fram till att fyndet officiellt publiceras i Fågelåret (supplement till Vår Fågelvärld). En självfallet tidskrävande del är att rapporten först skall behandlas av de regionala rapportkommittéerna, innan de sänds vidare till Rk. Det har därför från olika håll föreslagits att de berörda raritetsrapporterna kan gå direkt till Rk. Detta skulle dock kraftigt försämra Rk:s möjligheter att rättvist bedöma många rapporter, eftersom rrk:s kommentarer är ovärderliga. Rrk har ju vanligen unik kännedom om observatörer, och exempelvis ljusförhållanden och observationsavstånd på olika lokaler, som Rk inte har möjlighet att känna till). Rk har också tidigare lagt sina möten för att snabba på processen (dock får vi fortfarande en stor del av rrk-rapporterna långt efter stoppdatum inför sommarmötet). Flera rrk har dock påpekat att de betydligt snabbare skulle kunna skicka vidare berörda rapporter till Rk om bara observatörerna skickade in dem direkt efter observationstillfället.

Vi har också undersökt möjligheterna till snabbgranskning av digitalt inskickade rapporter, men förutom vissa tekniska problem (som säkert går att lösa framöver), är vår samlade erfarenhet att kvalitén på besluten blir kraftigt lidande om varje enskild ledamot sitter hemma vid sin egen dator och beslutar, jämfört med när ett besluts fattas efter gemensamma diskussioner på våra möten. Vi har fått intrycket att Sveriges skådare inte alltid förstår vilken möda som ligger bakom vissa beslut, svåra arter diskuteras ibland i flera timmar. Ofta behövs just tid för att ett rättvist beslut skall hinna mogna, inte sällan är det först i slutfasen av en diskussion för och emot, om tänkbara förväxlingsrisker och om observationsomständigheter som beslutet känns noga övervägt. Snabbedömningar hemma vid datorn av ensamma ledamöter riskerar att ge avsevärt mindre tillförlitliga slutsatser och mindre rättvisa beslut. Vi vill också betona att när det gäller spontanitetsbedömningar, klarnar ofta bilden först när man sett hela säsongens förlopp och/ eller hunnit granska väderläget för den aktuella perioden. Sannolikheten att exempelvis en östlig raritet uppträder spontant är naturligtvis större om denna eller andra östliga arter under samma tid observerats i angränsande delar av Europa. Den typen av kompletterande information är svår att hinna insamla och bearbeta vid en snabbgranskning. Rk kommer därför att tills vidare behålla samma arbetssätt som tidigare, men vi vore tacksamma för välunderbyggda förslag på hur granskningen och publiceringen av sällsynta arter kan påskyndas.

Framöver kommer vi också lägga ut en preliminär version av Rk-rapporten till Fågelåret på vår hemsida. Detta för att rrk och enskilda observatörer skall ha möjligheter att påpeka eventuella felaktigheter (exempelvis gällande antal, fynddatum, senaste observationsdatum, lokalnamn, upptäckare m.m.) innan rapporten går i tryck. Observera dock att den officiella Rk-rapporten fortfarande är den som publiceras i Fågelåret.

Som många rapportörer påpekat har Rk i vissa fall inte returnerat inskickade foton. Det beror på att Rk vill bevara inskickad dokumentation för framtiden, och p.g.a. att en sedan länge utlovad diascanner först nu ställts till Rk:s förfogande. Det innebär att bilder nu scannas in för fullt och att de kvarvarande bilderna kommer att returneras inom de närmaste månaderna.

För Raritetskommittén,

2000.04.04.

Krister Mild